

PULS_net cvba
i.s.m. BURO KROMWIJK
en RAISSA BRATKOWSKI

p/a FERDINAND MAESSTRAAT 51
2550 KONTICH WAARLOOS
info@pulsnet.be

ORANJERIETUIN VORDENSTEIN TE SCHOTEN

bouwheer AMINAL ADMINISTRATIE BOS EN GROEN

OPEN OPROEP 3 MAART 2005

COLOFON

PULS_net cvba

Hardwin De Wever, Koen Heyvaert, Koen Derkinderen, Filip Pittillion, Gert De Keyser, Philippe Teughels, Inne Van Herle

P/A Ferdinand Maesstraat 51, 2550 Kontich t en f 015 32 35 79

Kantoor St. Elisabethstraat 38a, 2060 Antwerpen t 03 270 16 15 f 03 270 16 16

info@pulsnet.be

BURO KROMWIJK Landschapsarchitecten bvta

Pieter Kromwijk

Duitsepoort 21 6212 VA Maastricht

kromwijk.bvta@inter.nl.net

t 0031 43 32 18 403 f 0031 43 32 55 445

www.burokromwijk.nl

RAISSA BRATKOWSKI

St. Jozefstraat 38, 2018 Antwerpen

rb@awdm.be

t en f 03 218 86 89

I INLEIDING

VORDENSTEIN VANDAAG 'more is less'

Terecht wordt een ontwerpogave voor Vordenstein gelanceerd!

Het domein wordt in verschillende ruimtelijke beleidsplannen (op gemeentelijk en provinciaal niveau) een strategische rol toebedeeld. In werkelijkheid is het slechts door omwonenden en betrokkenen gekend. Te weinig mensen zijn vertrouwd met de rijkdom van Vordenstein. Vordenstein mist uitstraling. De allure van de gerenoveerde oranjerie, de muren die de tuinen afbakenen en de ecologische waarde van het park eromheen contrasteren sterk met de onderbenutte potenties van de oranjerietuin.

VORDENSTEIN MORGEN 'less is more'

PULS_net plaatst Vordenstein terug op de 'mentale' kaart. Omdat minder meer mag zijn!

Vordenstein wordt op schaal van groot Antwerpen geïntegreerd binnen de 5 stadsbossen. Op schaal van de gemeente kijken we naar mogelijke linken met het Peerdsbos en evalueren we de entrée die het eigenlijk verdient. We zoomen vervolgens in op het domein zelf en haar historische ontwikkeling en lanceren vanuit heldere uitgangspunten de ruimtelijke concepten voor het ontwerp.

De structuur van het domein wordt in ere hersteld. We bieden een ruggengraat, een kapstok, aan met integratie van de poorten, de hoofdpaden, het oranjeriegebouw, de serres en de hagen. De voorgestelde ruggengraat biedt als raamwerk de mogelijkheid tot een flexibele invulling van de tuin, waarvan het gebruik, de invulling en vormgeving kan aangepast of veranderd worden volgens de behoefte in de tijd. We suggereren een duurzame en goedkopere oplossing voor het huidige waterprobleem. Middels een gesloten grondbalans creëren we

een boeiend driedimensionaal grondpatroon van droge opgehoogde plekken en waterbekkens voor irrigatie.

We plaatsen twee nieuwe transparante glazen paviljoenen. Het eerste is een educatieve kijkdoos op de biodiversiteit van het omgevende landschap aan de nieuwe entree. Het tweede is een doe-plek, waar met handen en vingers het landschap kan gekneet en bewerkt worden. Beide tonen hoe de modeterm 'duurzaamheid' effectief ingevuld kan worden. Een duurzame omgang met water en energie staan centraal. Voor de oranjerie zelf stellen we een pleisterfunctie voor, bovenal een plek voor communicatie en debat.

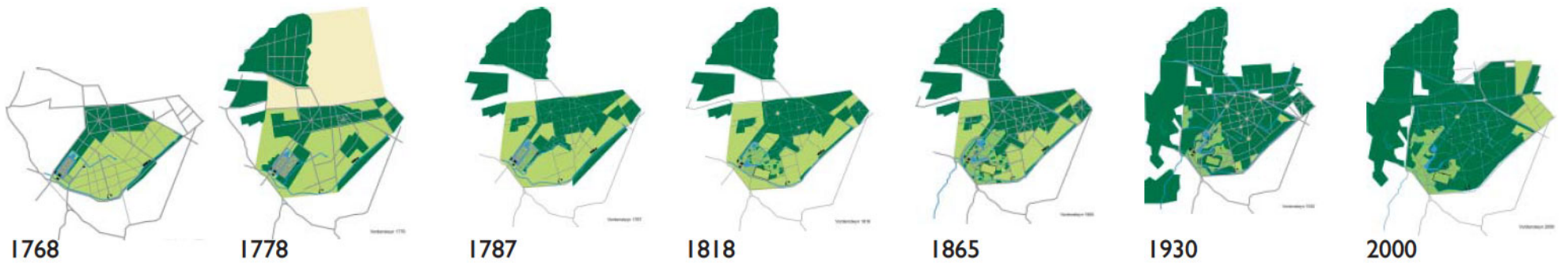
Het geheel wordt in onze visie aantrekkelijk, rustig en overzichtelijk. De tuin biedt kennis voor de geïnteresseerde, geborgenheid voor de rustzoeker, en variatie voor de seizoenganger.

Vordenstein staat open voor verandering en participatie. Het is een tuin voor en door mensen, niet enkel om naar te kijken maar vooral om in te werken, in te bewegen, te bezielen en te begrijpen. Het voorgestelde programma mikt dan ook op participatie vanuit een brede lokale en bovenlokale doelgroep.

Middels bescheiden ingrepen kan Vordenstein een nieuw elan ontwikkelen. PULS_net meent hiervoor een goed raamwerk te kunnen aanbieden. Op basis hiervan worden een aantal ontwerpscenario's voorgesteld, nl. concrete voorstellingen van wat Vordenstein zou kunnen worden. De uiteindelijke ontwerpkeuze is volgens PULS_net onderwerp van een noodzakelijk op te zetten participatief ontwerpproces, samen met de opdrachtgever, de vrienden van Vordenstein en al wie zich betrokken voelt. Dit in functie van draagvlak, erkenning en beheersbaarheid.

We hopen dat voorliggende kandidatuur U mag overtuigen om deze uitdaging samen met ons aan te gaan.

PULS_net – 3 maart 2005

2 LEZING VAN HET GEBIED

2.1 VORDENSTEIN

Uit terreinverkenning en analyse van het projectdossier, wil PULS_net alvast 3 belangrijke besluiten trekken die sturend zullen zijn bij de opmaak van het ontwerp.

2.1.1 HISTORIEK EN PROBLEMATIEK VAN DE WATERHUISHOUDING

Vordenstein heeft zich ontwikkeld uit een middeleeuws leengoed nabij het plaatsje Horst. Het oorspronkelijk versterkte huis werd omgracht middels een aftakking van de Kopbeek. Het toponiem Vordenstein, welke staat voor 'stenen huis bij de doorwaadbare plaats', geeft reeds de vochtige aard van de omgeving aan. In de 16e en 17e eeuw wordt het areaal uitgebreid door ontginning van de aanliggende natte heide. De eerste aanleg van de tuin bij het inmiddels opgetrokken kasteel is omgracht. Achter deze formele tuin wordt op de natte heidegronden een sterrenbos aangelegd. De dreven staan op lage dijkjes om de wateroverlast op te vangen.

Eind 19de eeuw werd ter hoogte van een oude sloot een tweede omgrachting gegraven die de nieuwe "Engelse tuin" ontwatert. De dubbele omgrachting takt direct aan op de Kopbeek. De formele omgrachting wordt op een lange zijde na gedempt. Later wordt een oude arm van de formele omgrachting weer uitgegraven en de eerder gespaarde arm in een gebogen verloop vergraven.

Rond 1800 wordt de moestuin aangelegd op een redelijk vochtige plaats grenzend aan de Kopbeek. Hierdoor is de ontwatering gegarandeerd; groentetuinen en boomgaarden werden nooit op droge zandgronden aangelegd. In 1865 wordt het siergedeelte van de aanleg op Vordenstein uitgebreid, de moestuin deels

ommuurd en wordt een oranjerie gebouwd met kweekkassen. De Kopbeek wordt verlegd en krijgt een schilderachtig bochtig verloop, wat inhoudt dat de rechtstreekse afwatering komt te vervallen. Daarnaast wordt de afwatering van het tuingedeelte niet meer in zuidelijke maar in westelijke richting afgewerkt. In deze tijd wordt het aantal ontwateringsloten aan de randen van het domein uitgebreid en ontstaat er een driekwart omgrachting van het terrein.

Rond 1900 wordt de omgrachting volledig, hoewel niet overal langs de grens gelegen. Het gebogen gedeelte van de buitengracht wordt gedempt en in de plaats wordt een sloot aan de noordzijde van de vijver aangesloten op de beek. In 1950 wordt de omgrachting van het domein langs de buitenrand volledig gemaakt en wordt er aan de zuidzijde van de oranjerietuin een smalle sloot gelegd ter verbetering van de ontwatering.

De aanleg van de E19 betekent een verdere drooglegging van het gebied. De ontwateringsloten langs de op- en afritten die aantakken op de Kopstraatbeek en de Zeurtbeek hebben daarentegen nefaste gevolgen voor de wateroverlast tijdens de winterperiode. De bestaande problematiek m.b.t. de waterhuishouding manifesteert zich in de oranjerietuin in de zomer als een tekort en in de winter als een overlast. Beide situaties hebben nefaste gevolgen voor de oranjerietuin in het algemeen en de beplanting in het bijzonder.

Het is onduidelijk waar de wateroverlast in de oranjerietuin vandaan komt. Het domein Vordenstein is aangelegd op vochtige heide, daarop is de inrichting van het domein van oudsher afgestemd. Vooral het verleggen van de beek - weg van de grens van de oranjerietuin - en het dempen van de aantakking op de beek oostelijk van het oude kasteel kunnen de ontwaterings situatie ter plaatse sterk negatief hebben beïnvloed. Er is immers sprake van kwelwater (freatische wateroverlast) dat anders in de ontwateringgrachten omhoog gekomen zou zijn.

Bovendien is het aannemelijk dat door de aanleg van de E19, die geleid heeft tot een abrupte ruimtelijke en functionele scheiding tussen Vordenstein en Peerdsbos, een hydrografische verstoring op de site te weeg gebracht werd. Onafgezien van het oorzakelijke verband vormen de extreem hoge grondwaterstand in de winter, en de lage grondwaterstand in de zomer, een belangrijk kenmerk van de site.

In de studie uitgevoerd door de Bodemkundige Dienst van België werd voor beide problemen een oplossing uitgewerkt. Er wordt voorgesteld om in de winter middels een uitgekiend drainagesysteem het overtollige water te verzamelen en vervolgens weg te pompen richting Kopstraatbeek. In de zomer zou de droogte bestreden worden door water uit de ondergrond op te pompen. Een dergelijke methode is echter weinig duurzaam. Het voorgestelde systeem betekent dat tot in de eeuwigheid seizoen na seizoen zal gepompt moeten worden. De oorzaak van de wateroverlast wordt niet aangepakt, slechts de symptomen worden bestreden.

Ons inziens gaat de voorgestelde aanpak voor de waterbeheersing voorbij aan het gedachtegoed omtrent harmonisch park- en bosbeheer. PULS_net wenst een andere oplossing aan te reiken die kadert binnen een duurzame aanpak en eveneens als ontwerpkeuze een meerwaarde kan betekenen voor de tuin, en die tot slot een serieuze kostenbesparing kan betekenen.

2.1.2 HOF ZONDER CHATEAU

Het kasteel Vordenstein werd begin 15de eeuw opgericht. Over een periode van zes eeuwen evolueerde het domein tot een 140 ha groot park. Kort na de tweede wereldoorlog werd het kasteel afgebroken en vervangen door een villa ten noorden van de oorspronkelijke locatie. Door de opsplitsing van het

domein in twee eigendommen (het volledige domein met uitzondering van 30 ha rond de villa) begin jaren 1980, werd de oranjerie het nieuwe middelpunt van het park. Beide ingrepen hebben de structuur van de plek sterk verstoord. De originele toegang werd onder andere daardoor verlegd, waardoor de belevingsrelatie met het park Vordenstein minimaal geworden is.

De manier waarop de relatie tussen Vordenstein en de oranjerietuin versterkt wordt is van belang in het project.

2.1.3 ACTUEEL GEBRUIK, OUDE EN NIEUWE WAARDEN

De oranjerie was oorspronkelijk de plek waar de private collectie exotische planten van de eigenaar werd bewaard en verzorgd. De ommuring vervulde zowel een functionele als een symbolische rol. In deze afgebakende tuin werd als het ware een kunstmatige leefwereld ontwikkeld, in grote mate functionerend op zonlicht en –warmte. Het exclusieve aspect van de oranjerietuin is met de tijd vervaagd en door de openstelling van het gedeelte in eigendom van het Vlaams gewest is Vordenstein en de oranjerietuin in het bijzonder vrij toegankelijk geworden.

Vordenstein is door de eeuwen niet enkel op uiterlijk vlak geëvolueerd, ook in de perceptie ligt de nadruk op andere aspecten. Eeuwenlang werd met Vordenstein de rijkdom van haar eigenaars geëtaled. De waarde en betekenis van het domein ligt in onze huidige samenleving daarentegen in de culturele en ecologische rijkdom.

Een belangrijk missie van de opdracht wordt door PULS_net gezien in het aantonen, duiden en helder stellen van deze oude en nieuwe waarden en de rijkdom van Vordenstein en de oranjerie terug in het licht te stellen.

2.2 DE ORANJERIETUIN

2.2.1 BESCHRIJVING VAN DE HUIDIGE STRUCTUUR

Volgende structuurbepalende elementen kunnen onderscheiden worden:

- de bebouwde elementen; het oranjeriegebouw, de muurserres, de muren en hagen en het hekwerk
- de toegangen
- de zichten in de tuin en vanuit de tuin naar de omgeving (door het hekwerk en de poorten)
- het raster van paden en vakken
- de invulling met beplanting (vaste, verplaatsbare en seizoensgebonden elementen)

De huidige structuurbepalende elementen zijn van belang voor integratie in het nieuwe ontwerp

2.2.2 TOEGANG TOT DE TUIN

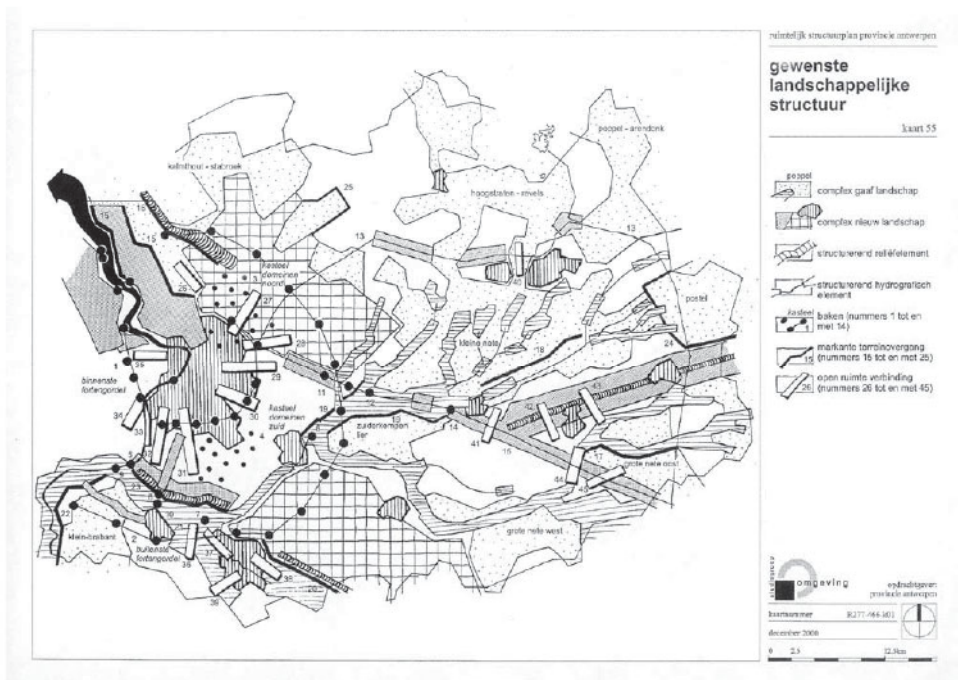
De benadering van de tuin is sterk gerelateerd aan de filosofie van de reisweg. De ligging van het hof van plaisantie Vordenstein ten opzichte van Antwerpen is niet toevallig, de locatie lag ver genoeg buiten de stad om uit het stadsleven te kunnen stappen en tegelijkertijd binnen een redelijke reisafstand tot de stad. Deze psychologische relatie tussen Antwerpen en Vordenstein kan opnieuw gevalideerd worden.

Op een lager schaalniveau was ook de toegang tot het domein doordacht. Het formele opzet rond het kasteel versterkte het contrast tussen het omgevende agrarisch landschap en het geënceneerde landschap waar het kasteel een sleutelrol in vervult.

Naast de toegangen aan de kapel en de dries is relatief recent een bijkomende

toegang gerealiseerd ten zuidoosten van de oranjerietuin. Bezoekers kunnen via deze toegang rechtstreeks van de eveneens recent aangelegde parking het domein betreden.

De huidige benadering van de tuin is stiekem, men betreedt Vordenstein niet en betreedt de oranjerie bij wijze van spreken via de achterdeur. Daarmee verliest de tuin een deel van haar grandeur en specifieke aantrekkingskracht.

provinciaal structuurplan antwerpen

startnota ruimtelijk structuurplan antwerpen

3 LEZING VAN DE OPDRACHT

3.1 MISSIE VAN DE BOUWHEER

In 2001 heeft de afdeling Bos & Groen een beheervisie ontwikkeld in verband met het park- en groenbeheer. Het 'Harmonisch Park- en Groenbeheer' moet de afdeling helpen om de parken te beheren op een manier waarbij er zowel rekening gehouden wordt met de wensen van de gebruikers, als er zorg gedragen wordt voor de natuur en het milieu, en dit zonder de duurzaamheid van het groen in gevaar te brengen. Bovendien moeten de verschillende functies die een park en het groen kunnen vervullen, zoals de ecologische, economische, recreatieve en landschappelijke, samen en in evenwicht kunnen voorkomen.

3.2 VRAAG VAN DE BOUWHEER AAN DE ONTWERPER

- Elementen van cultuurhistorisch belang moeten versterkt worden
- Het beheer moet natuurvriendelijk en met oog voor het landschap gebeuren
- Rust in het park
- Het park terug op de kaart zetten met bovenregionale uitstraling
- Samenwerking en participatie met de geïnteresseerde bezoekers
- Behoud van de driedigheid van het park
- Verder zetten van jaarlijks wisselende tentoonstellingen

3.3 TOETSING VAN DE PLANNINGSCONTEXT

3.3.1 PROVINCIE ANTWERPEN¹

In het provinciaal structuurplan Antwerpen wordt Vordenstein omschreven als belangrijk bosgebied dat samen met het Peerdsbos in het Noorden als een stervormige open ruimte geselecteerd wordt naar het stedelijk gebied van Antwerpen toe.

3.3.2 STADSBOSSEN - STAD ANTWERPEN²

Het idee om stadsbossen te creëren is zowel in Vlaamse als in Europese context actueel. De term 'stad' moet geïnterpreteerd worden als het grootstedelijke gebied. 'Bos' moet verstaan worden als een groot groen aangesloten geheel, met een publiek karakter en een belangrijke boscomponent. Het stadsbos functioneert op grootstedelijk niveau als schakel tussen de grootstedelijke deelgebieden en de gordel en maakt deel uit van de perifere groenstructuur. Het stadsbos richt zich op een stedelijk publiek waarbij bereikbaarheid en toegankelijkheid prioriteiten zijn.

Er worden vijf mogelijke ontwikkelingszones voor stadsbossen aangeduid, nl Havenpark, Schijnvalleipark, Spaghettipark, Petroleumpark en Scheldepark. Op een evenwichtige wijze omringen zij de stad en leggen een fysieke verbinding met de verschillende groene plekken in de omgeving.

Binnen het idee van de Ecostad wordt uitgegaan van de hypothese dat voor het grootstedelijke gebied Antwerpen de Schelde het belangrijkste natuurelement

is. In het structuurplan van de stad Antwerpen wordt gezocht naar de verbinding van de vijf parken rondom het stedelijke gebied, met de Schelde en de thematische invulling van elk park.

De Het voorzien van een keten van uitgestrekte natuurgebieden rond het stadscentrum strookt met de invulling van de verschillende stadsbossen op het grondgebied van Antwerpen. De ecologie van deze stadsbossen is erg kwetsbaar, zodat recreatie aan de buitenzijde van deze bossen gebeurt. Hiervoor bestaan mogelijke hefboomacties:

- versterking van de verbinding en de verbindingen met de Schelde en het buitengebied (vijf parken)
- ontwikkeling van een fietspadennetwerk (functioneel en recreatief)
- de mogelijkheid open laten voor een natuur die groeit in de regio van de metropool

Vordenstein en het Peerdsbos grenzen aan het Havenpark en kunnen samen een belangrijke aantrekkingspool worden in de groene gordel rondom de het grootstedelijk gebied Antwerpen.

3.3.3 BESLUITEN

Op regionale schaal staat Vordenstein al op de kaart. In het provinciaal structuurplan wordt Vordenstein samen met het Peerdsbos geselecteerd als een belangrijk en structurerend bosgebied met een open ruimte- en verbindende functie. In het structuurplan van de stad Antwerpen wordt het domein opgenomen in het concept van 5 verbindende en structurerende parken rond het stedelijke gebied.

4 UITDAGINGEN VOOR HET ONTWERP(TEAM)

Puls_net is 'gebeten' door voorliggende uitdaging om Vordenstein een nieuw elan en uitstraling te geven! Op basis van de conclusies vanuit voorgaande analyse wensen we in te zetten op een ontwerp met volgende bijzondere aandachtspunten.

4.1 EEN ONTWERP VOOR BUURT EN (BOVEN)REGIO

Het ontwerp moet een aantrekkingskracht uitoefenen op zowel een lokaal als een bovenlokaal publiek. Het is een plek waar de omwonende, maar ook de passant en de recreant een rustige en aangename omgeving vinden, om te verblijven, om zich te informeren, en eventueel om te participeren. Vordenstein moet terug op de mentale kaart komen van diverse gebruikers- en doelgroepen, binnen en buiten de gemeente en de regio.

4.2 EEN ONTWERP DAT EEN EIGENTIJDSE INVULLING AAN DE SITE GEEFT VANUIT EEN DOORDACHTTE OMGANG MET ERFGOED

Het ontwerp moet op een eigentijdse wijze tegemoet komen aan de huidige vraag en veranderende maatschappelijke behoeften. Integratie van het bestaande erfgoed en de waardevolle elementen in een nieuw eigentijds geheel vormen daarbij de uitdaging. Geen historiserend ontwerp dus maar eigentijds, verantwoord en duurzaam.

4.3 EEN ONTWERP DAT NIET ENKEL CULTURELE MAAR OOK ECOLOGISCHE DUURZAAMHEID GARANDEERT MET SUCCES OP EEN HARMONISCH PARKBEHEER.

Een duurzaam ontwerp is een dynamisch ontwerp, dat inspeelt op de noden van de actuele gebruiker maar ook op de noden van de toekomstige. Een goede structuur dus die kan omgaan met verandering. Duurzaam betekent ook rekening houden met voorhanden zijnde beheerscapaciteit en beschikbare onderhoudsinfrastructuur. Een ecologische duurzame aanpak staat voorop met een autonome waterbeheersing, gebruik van zonenergie en compostering.

4.4 EEN ONTWERP WAARIN PLAATS IS VOOR DE VISIE VAN DE BOUWHEER EN DE GEBRUIKER.

Het ontwerp moet inspirerend werken voor de bouwheer en de toekomstige gebruiker. Het mag geen onbespreekbaar plan worden dat te nemen of te laten is. De bouwheer en de toekomstige gebruiker moeten zich kunnen vinden in het ontwerp, moeten inspraak hebben in het tot stand komen ervan, en moeten het kunnen evolueren in de toekomst. Het ontwerp moet dus een evenwicht aanbieden tussen een vaste en een flexibele structuur en grammatica.

4.5 NIEUW ONTWERP MET RUIMTE VOOR BESTAANDE EN NIEUWE EVENEMENTEN

Een resem aan uiteenlopende activiteiten worden vandaag georganiseerd in en rond de oranjerietuin. Het ontwerp moet ruimte laten voor het huidige en toekomstige gebruikersprogramma en voor nieuwe initiatieven die de aantrekkingskracht van Vordenstein mee zullen ondersteunen in de toekomst.

5 VISIE

De visie vormt de basis van de definiëring van de ruimtelijke concepten. Hier worden de uitgangspunten en de krijtlijnen vastgelegd op basis waarvan de ontwerpprincipes en het uiteindelijke ontwerp tot stand komt.

5.1 EEN PARK MET UITSTRALING OP VERSCHILLENDE SCHAALNIVEAUS

5.1.1 BOVENLOKAAL EN CONTINU

De ontwikkeling van een permanente activiteit met bovenregionale uitstraling als bijkomende rol voor het domein. Concreet wordt gedacht aan de inrichting van een kenniscentrum over de biodiversiteit van het hele domein, in een nieuw glazen gebouw. Een kenniscentrum dat aansluit bij de opdracht van Bos & Groen betreffende het harmonisch bos en parkbeheer plan, maar ook bij de opdracht van Monumenten en Landschappen rond het omgaan met en het opnieuw integreren van waardevol Vlaams erfgoed.

5.1.2 BOVENLOKAAL EN SPECIFIEK

De oranjrietuin – als onderdeel van het park Vordenstein – kan aanvullend een bovenlokale functie vervullen. Vandaag wordt het domein gebruikt voor de organisatie van diverse evenementen (in of rond de oranjerie) gericht op specifieke doelgroepen. De bedoeling is om deze bestaande activiteiten te behouden en de mogelijkheid te bieden ze uit te breiden door de seizoenen heen.

5.1.3 LOKAAL EN PARTICIPATIEF

Daarnaast is het van cruciaal belang dat de lokale omwoners en nauwe betrokkenen zich thuis blijven voelen in het park en de nieuwe oranjerie. Hiervoor dient een platform ontwikkeld te worden dat inspeelt op de lokale behoeften en dat ruimte biedt aan een participatief ontwerpproces. De levende kennis van “de vrienden van Vordenstein” is onmisbaar in de juiste vertaling van de hierna voorgestelde ruimtelijke concepten. Bovendien is het park er niet enkel voor de huidige generatie, maar zal het ook tegemoet moeten komen aan de behoeften van volgende generaties. Een duurzaam park is bovendien per definitie dynamisch. ‘De buurt rond een park kan momenteel een heel jonge buurt zijn met de aanwezigheid van veel kinderen, maar kan evolueren tot een ‘vergrijsde’ buurt, wat andere behoeften met zich meebrengt.’ (Denutte en Van Herzele, Analyse van het Participatief Proces in Vordenstein, p16, 2003). De participatie van omwonenden, bezoekers en betrokkenen maakt hierdoor inherent deel uit van de pijlers duurzaam, mensgericht en dynamisch.

5.2 DE ORANJRIETUIN ALS TOEGANKELIJK ERFGOED

Monumenten worden gebruikt en bezocht, ze vormen een podium voor cultuurmanifestaties, toeristische en recreatieve evenementen. Monumenten maken deel uit van het (stedelijk) landschap. Ze wijzen de weg. Zelfs als ze niet toegankelijk zijn, is hun aanwezigheid op vele manieren belangrijk. Ze zijn niet alleen materie maar ook waarden. Daarom worden ze bewaard. Ze zijn tekens van een voorbije tijd, tekens die vandaag en morgen een betekenis (kunnen) hebben. Ze tonen het traject van onze geschiedenis en vormen een brug tussen het verleden en het heden (naar Adriaenssens I., Hendryckx M, Van Alsenoy J, Het geheim achter een open deur, Koning Boudewijnstichting en Ludion, Brugge, 1998, Voorwoord).

Het raakvlak tussen monument en cultuurbeleving is een essentieel onderdeel van de conceptvorming. Er is gezocht naar een manier om de waarde en actuele betekenis van de oranjerie tot uitdrukking te brengen en naar een gepaste inhoud en gebruiksmogelijkheden. Centraal staat de continuïteit van het erfgoed, als een object dat door de tijd talrijke keren opnieuw is ingevuld.

Het is essentieel dat de oranjerie als erfgoed meer 'toegankelijk' wordt. De term 'toegankelijkheid' heeft in het bijzonder betrekking op begrijpelijkheid en in mindere mate op het fysieke aspect. Er wordt gestreefd naar 'toegankelijkheid' van zowel project als proces. Dit is de enige manier om begrip tot stand te brengen tussen respectievelijk de plek en de gebruiker en de ontwerper en de gebruiker.

5.3 HET TUIN/PARK ALS ZELFVOORZIENEND HOF VAN PLAISANTIE

Vordenstein gaat terug tot de 15de eeuw, als hof van plaisantie. Oorspronkelijk had het domein ook een economische functie. Inkomsten werden gehaald uit het verpachten van de bijhorende hoeves en gronden evenals uit de houtwinning. Het zelfbedruipende karakter van het domein kan in een andere vorm en vanuit de doelstelling 'duurzame inrichting en beheer' opnieuw worden geïntroduceerd. Elementen die aan de basis liggen van de duurzame aanpak zijn de omgang met de waterhuishouding en recuperatie van energie.

Om het programma te realiseren wordt geen energie toegevoegd. De oranjerie krijgt een hoogwaardig en zelfgenererend karakter door o.a. het hergebruik van water, toepassing van zonenergie en compostering.

5.4 VERANDERING ALS EEN CONTINU GEGEVEN

Uit de historiek van de site komt naar voor dat het domein door de eeuwen heen veelvuldig werd veranderd. De enige constante is de verandering. Verschillende uitbreidingen van het domein bevestigden de rijkdom van de opeenvolgende eigenaars en gingen gepaard met het oprichten, verbouwen, afbreken en herbouwen van gebouwen en de aanleg en heraanleg van parken, dreven, tuinen en waterpartijen volgens de heersende mode.

Ook de ontwerpopdracht door het Vlaams gewest kan gezien worden als een eigentijds statement. De herinrichting van de oranjerietuin mag beschouwd worden als meer dan een pure heraanleg. De nieuwe rol die de tuin dient te vervullen, het openbare karakter ervan en de wijze waarop vandaag een park wordt gebruikt, is een complexe opdracht die wordt vertaald in het nieuwe ontwerp.

5.5 DE ORANJERIE ALS GEBRUIKSRUIMTE

De oranjerietuin is het brandpunt van vele activiteiten op het domein Vordenstein. Sommige van deze activiteiten zijn uitgegroeid tot heuse evenementen waarvoor men naar Vordenstein reist. De tuin herbergt gekende en onbekende genoegens. PULS_net wenst door het verruimen van de mogelijkheden dergelijke activiteiten te stimuleren. De bouw van een nieuwe overdekte glazen werkplek maakt een continue uitbreiding van het huidige buitenprogramma mogelijk, zowel in ruimte als in tijd.

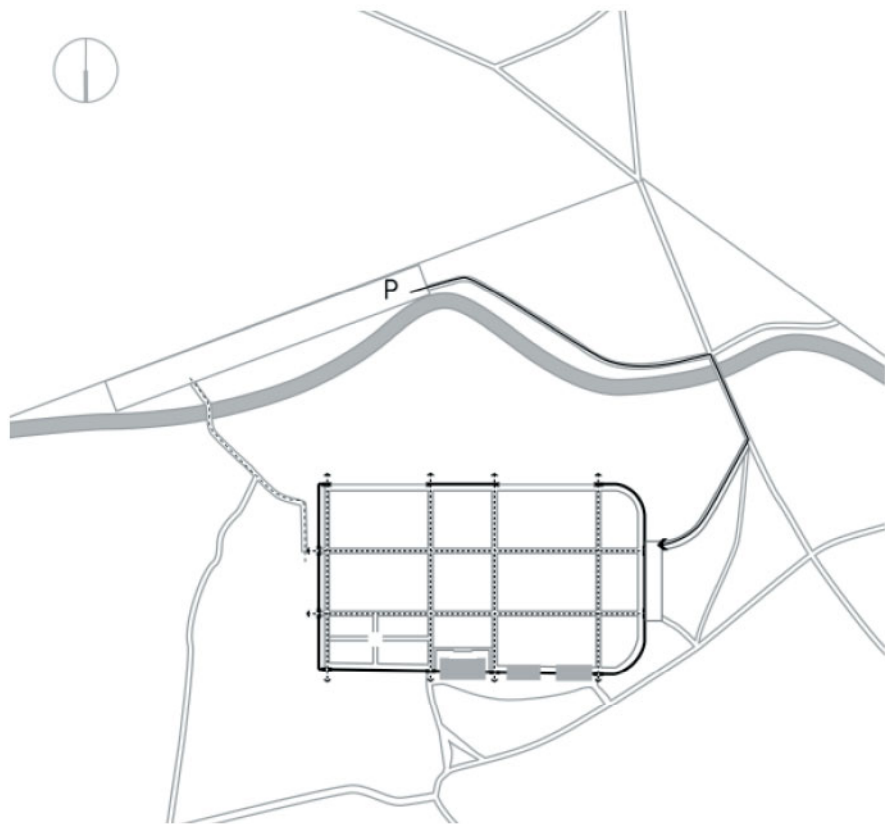
Met het huidige en nieuwe programma is belangrijke maatschappelijke rol weggelegd, die het initiële gebruik van de tuin overstijgt en waar gebruikers zich Vordenstein eigen kunnen maken.

5.6 DE ORANJERIE ALS KIJKDOOS OP BIODIVERSITEIT

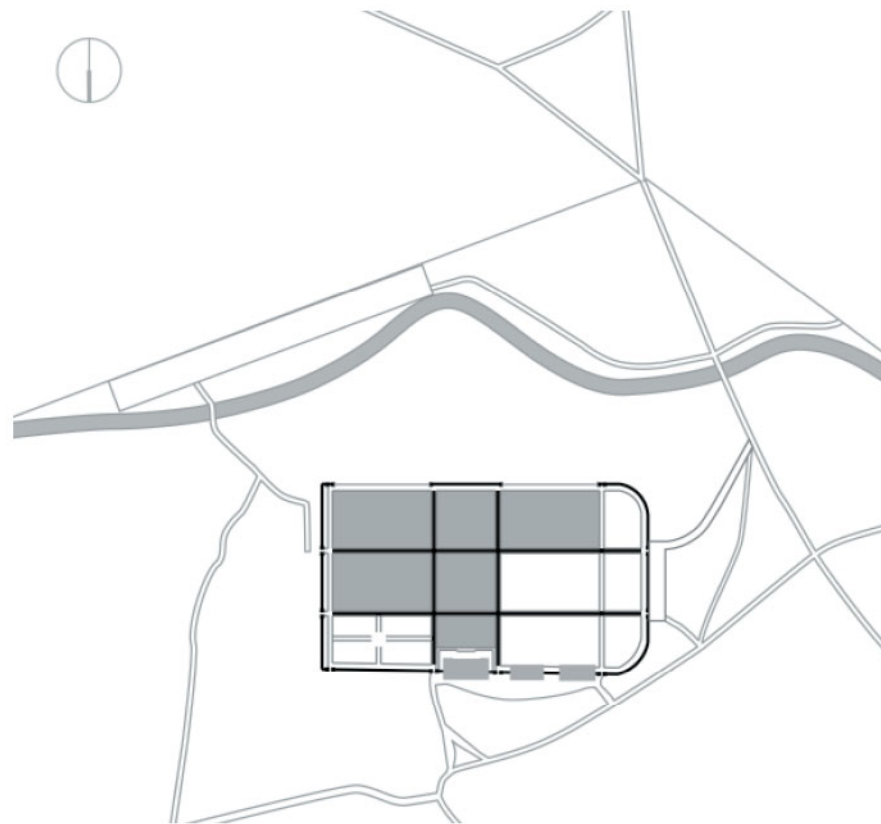
Hoewel niet zo bekend is Vordenstein op meerdere vlakken uniek. Het park rondom de oranjerietuin wordt ondermeer gekenmerkt door een zeer hoge biodiversiteit. Aansluitend op de ecologische en culturele waarde van het hele park, wordt er naar gestreefd de oranjerietuin in te schakelen als educatief medium.

Vanuit de visie van Bos & Groen betreffende harmonisch park- en bosbeheer ziet PULS_net mogelijkheden om aan de modelabel 'duurzaamheid' een concrete invulling en betekenis te geven. Een duurzame omgang met water, energie en patrimonium staan centraal.

In abstracte zin wordt de oranjerie aangewend als kijkdoos. De afgebakende oranjerietuin laat toe om bezoekers op te vangen in Vordenstein en hun de kwaliteiten van het domein te tonen zonder de draagkracht van het park te overschrijden. Opnieuw is het belangrijk om dit op een interactieve manier te doen. In een nieuw ontvangstpaviljoen wordt Vordenstein op een verfrissende manier toegelicht, waardoor de ontdekking van het park erbuiten een nieuwe dimensie krijgt.

TOEGANG

STRUCTUUR EN OPHOGINGEN

6 RUIMTELIJKE CONCEPTEN

6.1 EEN GROENE BOUWSTEEN VOOR DE REGIO

Op regionale schaal staat Vordenstein al op de kaart. In het provinciaal structuurplan is Vordenstein samen met het Peerdsbos een belangrijk en structurerend bosgebied dat een open ruimte en verbindende functie heeft. In het structuurplan van de stad Antwerpen sluit het domein aan bij het concept van 5 verbindende en structurerende parken rond het stedelijke gebied van de stad.

6.2 VERANKERING MET DE OMGEVING

6.2.1 RELATIE TOT HET PEERDSBOS

Een nieuwe en aantrekkelijke wandel- en fietsroute tussen Vordenstein en het Peerdsbos over de snelweg lijkt op termijn aangewezen. De uitstraling van beide domeinen samen is meer dan de som der delen.

6.2.2 TOEGANG TOT HET PARK EN DE ORANJERIE

De huidige ontsluiting van de oranjerietuin geschiedt vanaf de parking aan de Kopstraat, men komt vandaag de oranjerietuin als het ware binnen 'langs de achterkant'. Wij willen de bezoeker weer tot reiziger maken. De oorspronkelijke hoofdtoegangen tot Vordenstein ter hoogte van de kapel en de dries worden hersteld en men betreedt en ervaart eerst het parkdomein alvorens de oranjerietuin te ontdekken.

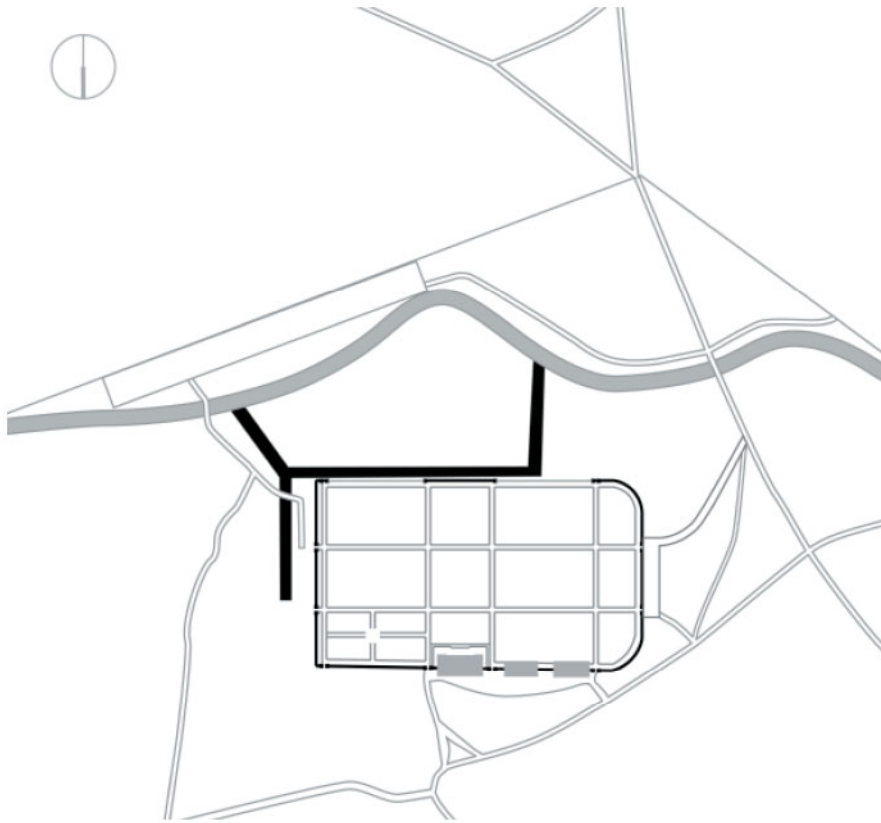
De bestaande parkeercapaciteit aan de kopstraat kan worden uitgebreid door verlenging van de bestaande parkeerplaats richting entree. Wij zien een eventuele uitbreiding van de parking tegelijkertijd als uitbreiding van het park. De aanplant van bomen en het gebruik van passende materialen zorgen dat deze ingreep een meerwaarde op verschillende vlakken kan betekenen.

Na een korte wandeling door het parkdomein kan men via de twee poorten aan de westelijke zijde van de tuinmuur de oranjerie betreden.

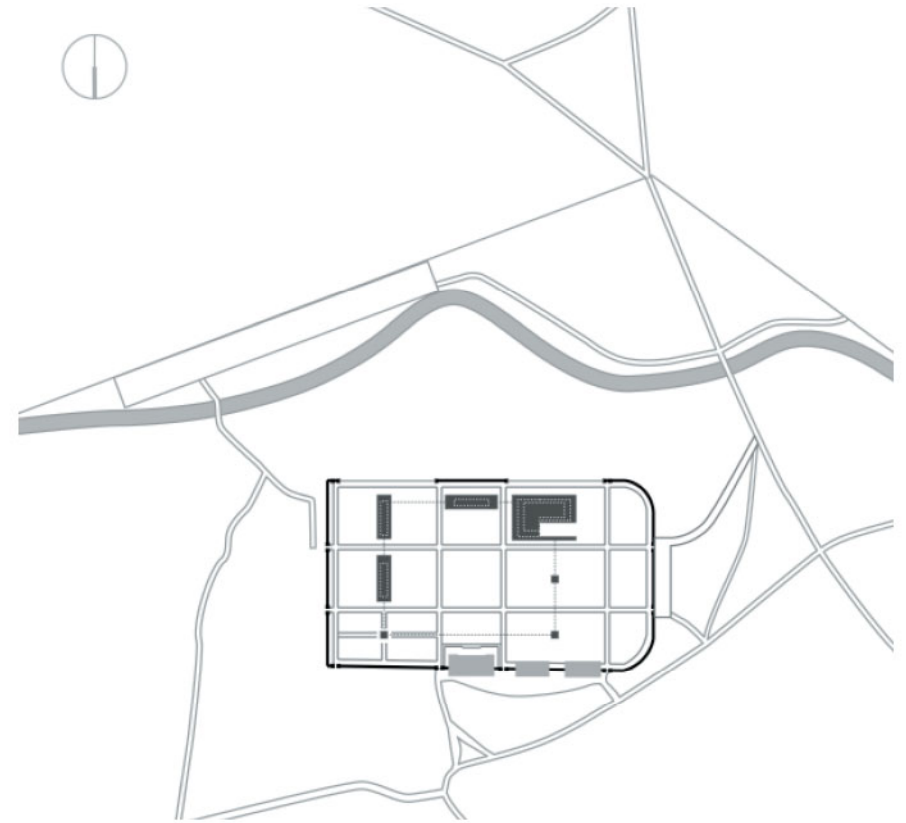
6.3 DE ORANJERIE ALS KIJKDOOS

Op schaal van de oranjerie onderscheiden we drie deelstructuren.

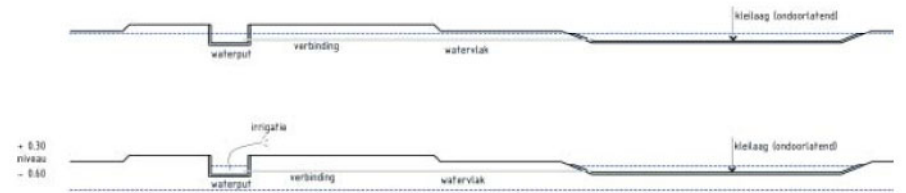
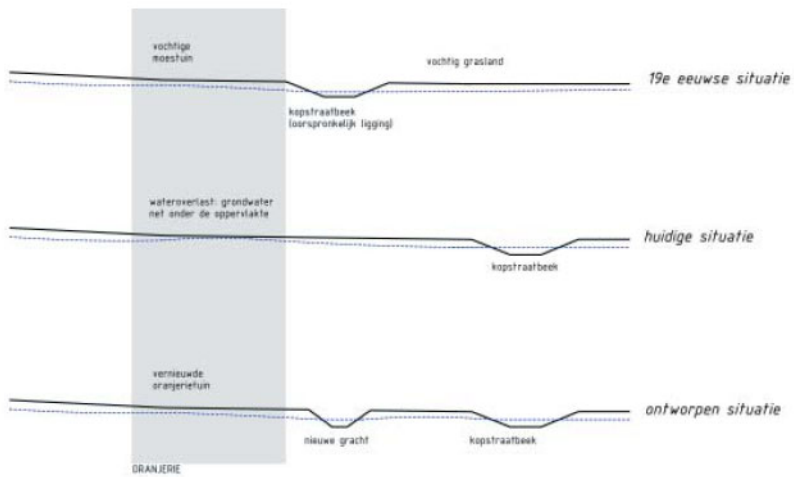
- De drager, de letterlijke onderbouw, een driedimensionaal raster van verdieping en ophoging. Een structurerende oplossing voor de waterhuishouding van de tuin zowel intra als extra muros.
- De ruggengraat of bestaande raamwerk van het erfgoed; de nieuwe hoofdstructuur van de nieuwe tuin.
- De invulling van het raamwerk en de plaatsing van 2 nieuwe paviljoenen.

WATER EXTRA MUROS

WATER INTRA MUROS

6.3.1 DE DRAGER

- De drager extra muros

De hoogteverschillen binnen de orangerietuin zijn niet erg groot. Het grondvlak in de orangerietuin loopt langzaam af naar het zuidwesten. Het hoogste punt is + 9.84 TAW, het laagste punt is + 9.56 TAW. De gracht aan de zuidzijde is bijna een meter lager gelegen op + 8,74 TAW. Een deel van de tuin is reeds opgehoogd om zo op de gemiddelde tuinhoogte te komen. In een ander deel is er tijdens de winterperiode wateroverlast. De grondwaterstand in de winter speelt overal in de tuin, uitgaande van de ons aangeleverde gegevens. Het is onduidelijk waar de wateroverlast precies vandaan komt. Het meest aannemelijk is dat het verleggen van de beekloop heeft geleid tot een verandering van de grondwaterspiegel, en het winters grondwaterpeil tot vlak onder het maaiveld veroorzaakt.

Door een extra sloot te graven op enige afstand van de tuin moet de grondwaterspiegel weer afgebogen kunnen worden. De inplanting van de sloot dient zo te gebeuren dat er geen negatieve effecten zijn voor de stabiliteit van de tuinmuur.

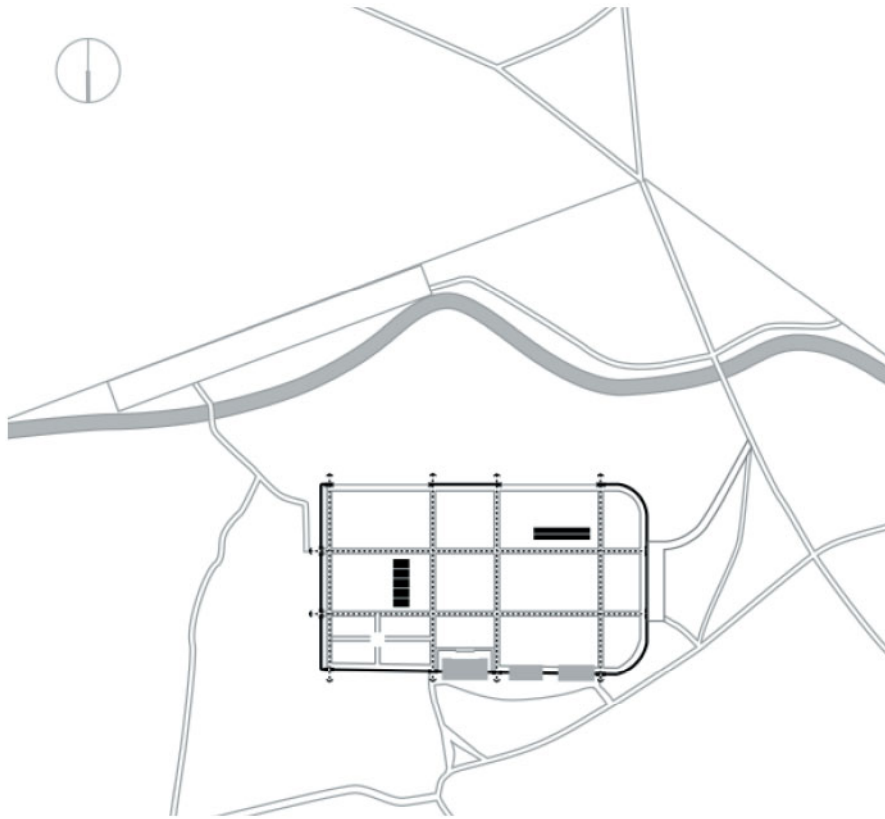
- De drager intra muros

Een oplossing voor het waterprobleem in de orangerietuin bestaat er ons inziens uit dat het water dat in de winter overvloedig aanwezig is, wordt opgevangen en in de zomer terug wordt gegeven aan de aarde. Zo wordt tegelijkertijd de vernatting als verdroging aangepakt.

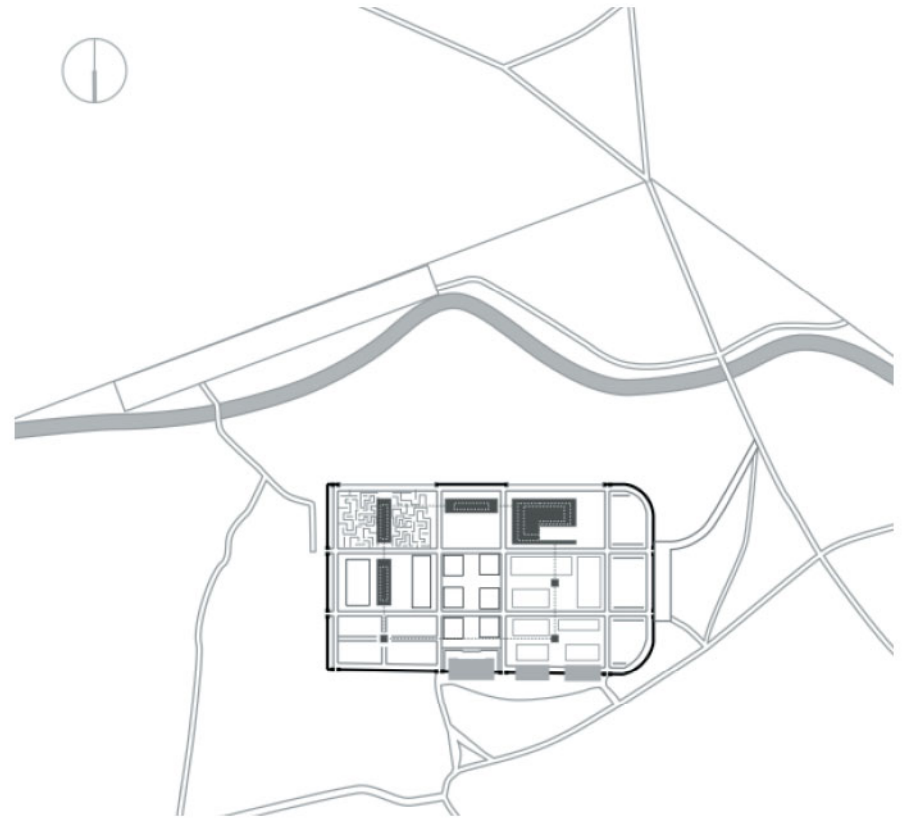
Wij stellen voor de paden en bepaalde delen van de tuin verhoogd aan te leggen. In de tuin kunnen worden eveneens bekkens gemaakt waarin het overtollig water wordt opgevangen. Dit water kan met een pomp op zonne-energie bij droogte worden ingezet voor bevoeiing.

Dit geheel kan naadloos worden ingepast in een nieuwe eigentijdse inrichting van de orangerietuin.

Samengevat zetten wij in op het selectief ophogen en vasthouden van overtollig water in de orangerietuin en het verzorgen van een natuurlijke ontwatering rondom om zo het kwelwater te temperen. Het water dat in de bekkens wordt vastgehouden wordt tijdens de zomerperiode aangewend voor de bevoeiing.

PAVILJOENEN

PLEKKEN

6.3.2 DE RUGGENGRAAT

De ruggengraat of hoofdstructuur voor de tuin is vastgelegd en bestaat uit volgende samenstellende delen:

- het oranjeriegebouw, de muurserres, de muren, de hagen, de poorten en het hekwerk
- de assen (paden en zichtassen)
- de middenbeuk (met de hagen, het podium en het decor)

6.3.3 DE KAMERS

De voorgestelde ruggengraat biedt de mogelijkheid tot een flexibele invulling van de kamers van de tuin, waarvan het gebruik, de invulling en vormgeving kan aangepast of veranderd worden volgens de behoefte in de tijd. Bij uitstek is dit een uitnodiging voor een participatief ontwerp- en ontwikkelingsproces met alle betrokkenen. Het ontwerp doet een concreet voorstel voor een aantal 'themaplekken' en de bouw van twee nieuwe glazen paviljoenen. Het eerste is een educatieve kijkdoos op de biodiversiteit van het omgevende landschap. Het tweede is een doe-plek, waar met handen en vingers het landschap, de aarde en de planten, gekneet en bewerkt kunnen worden. De gebouwen zijn opgetrokken in glas en zijn volledig transparant. De gebouwen zijn exemplarisch voor een duurzame hoogstaande architectuur.

- Thema plekken
 - het bloemenbos
 - de oranjetuin
 - het doolhof
 - de biomoestuin
 - de bijentuin
 - het zonneterras
 - de flexibele ruimte
 - het forum
 - de pleinen
- Paviljoenen
 - De educatieve kijkdoos
 - De doe-plek

7 HET ONTWERP

